

آینه پژوهش

سال سی و ششم، شماره چهارم
مهر و آبان ۱۴۰۴
ISSN:1023-7992

دوماهنامه نقد کتاب، کتاب شناسی و
اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی

۲۱۴

۲۱۴

آینه پژوهش

سال سی و ششم، شماره چهارم
مهر و آبان ۱۴۰۴

Ayeneh-ye-

Vol.36, No.4

Pazhooresh

Oct - Nov 2025

A bi-monthly journal exclusively
review & information dissemination

214

dedicated to book critique, book
in the field of Islamic culture

ایلیا گرشویچ / سید احمد رضا قائم مقامی | رسول جعفریان | سید علی میرافضلی | فاطمه شاملو | مریم حسینی
لیلا عبدی خجسته / سمیع الله | عبدالجبار رفاعی / محمد سوری | مجید جلیسه | امید طبیب زاده
الیو برانکافورته / روزچهر مصاحب | سید محمد حسین حکیم | آنتونیو پانیینو / لیلی وهرام
امیرخانی | حیدر عیوضی | زکی نجیب محمود / حمیدرضا تمدن | آریا طبیب زاده | رقیه فراهانی
حمید عطائی نظری | میلاد بیگدلو | علی راد | سیدرضا باقریان موحد | علی ایمانی ایمنی | جویا جهانبخش

لقبی اشکانی در سرود جان و اشاره‌ای به اصل لغت سارویه و سابقه نام تخت جمشید
نسخه خوانی (۴۲) | احمدشاد غزنوی و صدر کرمانی | محبوبیت سفرنامه‌های فرنک ناصرالدین شاه در
هندوستان متّحده | از نگاه عربی: متفکران معاصر ایران و جهان عرب (۳)
چاپ نوشت (۲۱) | سلسله مباحث نظری در باب تاریخ ادبیات، براساس آرای رنه ولیک (۳)
سخنان حکمت آمیز زبان فارسی در سفر به غرب | وقفنامه‌ای از آخرین روزهای زندگی شیخ بهایی
دو گزارش نجومی از کارنامه اردشیر بابکان (۳: ۴-۷؛ ۴: ۶-۷) | ماجرا کم کن؛ گزارش بیتی از حافظ
آینه‌های شکسته (۱۱) | داستان احیای اندیشه فلسفی در مصر | یادداشت‌های لغوی و ادبی (۶)
اشعار تازه یاب از شاعران دوره قاجار با استناد به نشریات آن عصر | «و سخت عجب است کار گروهی از
فرزندان آدم!» | کتابی با عنوان حاصل الترجمان؟ | طومار (۱۳) | فیض گفتار نجف

کتاب شناسی دبیرستان البرز تهران

نکته، حاشیه، یادداشت

پیوست آینه پژوهش:

♦ قنیه الفتیان

♦ یادنامه استاد موسی اسوار

پرتال
دوماهنامه
آینه پژوهش
Jap.isca.ac.ir

کتابی ارزنده که «دو بار» و «دو جور» به «چاپ دُوم» رسید!

جویا جهانبخش
| ۴۶۳ - ۴۶۷ |

۴۶۳

آینه پژوهش | ۲۱۴
سال ۳۶ | شماره ۴
مهر و آبان ۱۴۰۴

کتاب گُلگشت در شعر و اندیشه حافظ، تألیف منیف اُستادِ آنوشه‌یاد دکتر مُحَمَّد‌امین ریاحی (۱۳۸۸-۱۳۹۲ ه.ش.)، یکی از آرزنده‌ترین آثار تحقیقی و دست‌آورد‌های علمی نهضت حافظ‌شناسی معاصر است که نخستین بار به سال ۱۳۶۸ ه.ش. از سوی انتشارات علمی در تهران منتشر گردید و با حسن استقبال عموم اهل ادب و خصوصاً حافظ‌پژوهان خُزده‌سَنج مواجه شد.

این کتاب پُرنگته مایه‌دار، مجموعه‌ای است از گُفتا‌ها دُرباره حافظ که به کار همه دوستاران و شیفتگان سَخَنِ خواجه شیراز می‌آید و به‌ویژه بصیرت‌ایشان را در روبرویی با ظرائف مثنوی و باریکی‌های اَلفاظ و عبارات شعرِ خواجه - که بشیازتر از بسیار است! - می‌افزاید. افزون بر این، کتاب مزبور، پنداری، خود، یک "کارگاه مثن‌شناسی فارسی" است که رسم و راه مثن‌خوانی و دُرپیچیدن در نازکی‌های مثن کهن را به خواننده هوش‌یار و مُستعد دَرمی‌آموزد و از برای تحقیق و تدقیق در مثن، دیده او را، روشنی و ذهن و فِکَرش را، وُرزیدگی می‌بخشد. از همین روشت که همواره به دوستانی که می‌خواهند آیین مثن‌خوانی سَخَن سَنجانه را بیاموزند و در کار و بار مثن‌پژوهی به طور عام - و نه فقط در زمینه شعر حافظ - دستی بیابند و در فهم باریکی‌های مثن کهن مُمَارَسَتی کنند و کارآمد و وُرزیده شوند، خواندن و باخواندن این کتاب مُمْتَع را سفارش می‌کنم. ... اَلبَتّه در برخی از داوری‌ها و سَخَنان اُستاد ریاحی در این کتاب، جای "اگر" و "مگر" هست؛ لیک کدام ریخته خامه ما آدمی‌زادگان شیرخام‌خورده است که مَشْمُولِ چون و چرا و لَیْث و لَعْل نباشد؟! ... تازه، مگر چُند کتاب سَخْتَه پُخْتَه آیین دست داریم که بر سرِ هم نمونه نَمَطِ عالی تحقیق باشند و ذوقِ سلیم و سَلیقَه مُستَقِیم و حِدَتِ ذهن و وُسْعَتِ مَعْلوماتِ ادیبی بُلُندپایه را در مواجهه با ریزه‌کاری‌های مثنی ظریف چون دیوان حافظ به نمایش بگذارند؟

چاپ دُوم کتاب گُلگشت در شعر و اندیشه حافظ را انتشارات علمی به سال ۱۳۷۴ ه.ش. نُشر کرد و این چاپ دُوم، دو امتیاز با اَهمِیَّت و افزونه مَعْتَنَم داشت: یکی، «یادداشت‌های افزوده بر چاپ دوم» بود که در صَفَحَات ۵۳۳ تا ۵۴۵ جای گرفته بود؛ و دیگر، «جدول خطا و صواب» که در صَفَحَه‌های ۵۴۷ و ۵۴۸ چاپ شده بود. زنده‌یاد اُستاد دکتر ریاحی، در «یادداشت‌های افزوده بر چاپ دوم»، نکات لُغوی و زبانی باریکی را مورد بحث قرار داده و شواهدِ سوَدْبَخشی در باب بَعْضِ مَبَاحِثِ مَطْرُح در کتاب گَزْدآوری کرده بود که بر دَقّت و غَنای تحقیقات پیشینش می‌افزود، و در مُطالعه آن کتاب اُنْج‌دارِ مُسْتَطاب، هیچ مثن‌شناسی نَکته‌بینی، خویش را از خواندن و بَرَسیدن چنین یادداشت‌ها بی‌نیاز نمی‌دید.

بِالطَّبع این چاپ دُوم هم پس از مُدَّتی کم‌یاب شد و ناشر بار دیگر کتاب را در سال ۱۳۹۵ ه.ش. تَجدید چاپ کرد؛ و همین چاپ است که - به‌ویژه به سَبَبِ بی‌رونقی‌های اِقْتِصادی و رُکود

فَرْهَنگی سال‌هایِ اخیر و تَنگنایِ عمومیِ مَعِیشتِ طَبَقَاتِ مُتَوَسِّط و فُرُوتَر و هَمَان چِه و چِه‌ها که مَن می‌دانم و شُما هم می‌دانید - هَنوز هم این‌جا و آن‌جا در قَفَسه‌هایِ کِتَاب‌فُروشی‌ها تَوَاشِ یافَت و غُبَارِ غُرَبَتِ آرزوئیِ آن تَوَان افشاند!

خاکِیست که بَر سِرِ سَخَن کَزده فَلَک،
این گَزَد که آرز کِتَاب می‌افشاند!

باری، در این بازچاپِ اخیر، دو سه چیز، تَوَجُّه کِتَاب‌خَوَان کِتَاب‌شِناسِ جِزفه‌ای را بَزَمی‌انگیزَد (صَدَّالْبَتَّه اگر چُنین کِتَاب‌خَوانی باشد و به این چاپ هم تَوَجُّهی کُند):

نَخُست، طَرَح جِلْدِ نَوآورانَه کِتَاب که نَه چَنگی به دِل می‌زَنَد و نَه ظَرافَتِ دَانِش‌وَرانَه کافی دارد؛ به‌ویژه با "زَبَر" نِهَادَن بَر رُویِ واوِ مِیانِینِ «شِعْر و آندیشه»، به رِیخَتِ «شِعْر و آندیشه»... ما فَازِسی‌زبانانِ غَالِباً «شِعْر و آندیشه» را «شِعْر و آندیشه» تَلْفُظ می‌کُنیم و آرز قَضَا دِزبَارَه هَمین تَلْفُظِ آنچِه به رِیخَتِ واوِ می‌نویسیم و به رِیخَتِ "پیش (ضَمّه)" تَلْفُظ می‌کُنیم، در هَمین کِتَابِ شَاذِزَوَان دُکُتَر رِیاحی (ص ۱۷۰ به بعد) نِیز بَخِشِ سَوْدَمَنَدِ رُوشَن‌گِری هَسْت. تَلْفُظِ مُتکَلِّفانه و عَرَبِ پَسَنَدِ «و» به جِایِ آن "پیش (ضَمّه)" که در زَبانِ فَازِسی از بَرایِ چُنان عَظْف‌ها به کار می‌رُود، و خُصوصِ خَوانشِ «شِعْر و آندیشه» در این‌جا، غَلَطِ نِیست؛ ولی مَرَجُوح است، و آن را بِیشتَرک از مُجَرِّیانِ خَرّافِ کَم سَوادِ صَدَا و سِیما و گویندگانِ فَازِسی‌نَدانِ دیگر رَسانه‌ها می‌شَنویم و آرز کُودکانِ نَابِلَدِ دِیستانی؛ که پَرُورده مُعَلِّمانی ناکارِزان و مُرَبِّیانِ تَرَبِیث‌نایافته‌اند.

با صَرَفِ نَظَر از اَمراضِ جِلْدِیِ اَثَر که نَظائِرِ آن در کِتَاب‌هایِ عَصَرِ ما شِیوعِ بَسیار دارد؛ می‌بینیم در ضَمْنِ اِطْلَاعاتِ داخِلِ شِناسِ نامَه چاپِ اخیرِ کِتَابِ آمده اَسْت: «چاپ دوم: ۱۳۹۵»؛ و بِدین‌سان، این چاپ، چاپِ دُومِ کِتَابِ گُل‌گِشتِ در شِعْر و آندیشه حَافِظِ شِناسانیده شده اَسْت؛ حال آن که چُنین نِیست و این چاپ، به شَرَحی که نِوِشتیم، چاپِ سِوَمِ کِتَابِ دُکُتَر رِیاحی است!... از این حَبْطِ هَم در مَمْلَکَتِ "وِلِش کُن بابا!" می‌تَوَان صَرَفِ نَظَر کَزَد؛ هَز چَنَد که چُنین وِلِنگاری‌ها پَسان‌تَر با عِثِ بَرخی سَرِ دَرگَمی‌ها در اِزْجاعِ خَواهد شُد!... ولی - خوب! - در این سامانِ بی‌سامان و فَلَاکت‌زده نِگارِش و پَرُوهش که هَز روزه می‌بینیم، که را پَرُوایِ این خَرَف‌هاست!؟

در این چاپِ دُومِ دُرُوعین و چاپِ سِوَمِ رَاشتین، از آن دو اَفزُونَه مُعْتَمِ چاپِ پِشینِ هَم که پَس از فِهرِشْت‌ها (در صَفَحَاتِ ۵۳۳ تا ۵۴۸) جَایِ داده شُدِه بوذَنَد، خَبَری نِیست! یَعْنی: نَه «یادداشتهایِ افزوده بر چاپ دوم» در این چاپِ هَسْت و نَه «جدولِ خطا و صواب». این نُسخَه کِتَاب، در پَایانِ فِهرِشْت‌ها، دَقِیقاً در صَفْحَه ۵۳۲، تَمَام شُدِه اَسْت؛ و تَمَام!

نکته، حاشیه، یادداشت | کتابی آرزنده که «دو بار» و «دو جور» به «چاپ دُوم» رسید!

می‌توان تصوّر کرد ناشرِ نُسخه‌ای از همان چاپِ اوّل را مبنای بازچاپ قرار داده است و اصلاً یادش نبوده که این کتاب در سال ۱۳۷۴ ه.ش. هم با اضافات و استِدراکاتی نمایان تجدید چاپ و مُنتشر گردیده بوده است! از همین روی هم این چاپ را که فاقد آن دو افزونه مُعَتَم نیز هست، به علّت "چاپ دُوم" خوانده است! ... دریغ!

نابخّیار کسانی که این چاپِ کذائی (/ چاپ دُومِ دروغین و چاپِ سُومِ راستین) را خریده‌اند به خیال آن که نُسخه کاملِ شاملِ واپسین ملاحظاتِ اِعمال شده از سوی مُؤلّف دانشومندِ کتاب را در تَمَلّک آورده‌اند؛ و چنین نیست!

وانگهی، آیا در سَرزمینِ گل و بُلبُل، حافظِ خوانانِ بختیار همانان نیستند که از بُن با هرگونه ریزبینی و تدقیق، از جمله با تدقیقاتِ اُمثالِ دُکُتر مُحَمَّدامین ریاحی، هیچ کاری ندارند و از دیوانِ حافظ هم به نُسخه اَحْمَد شاملو یا شَمْس لَنگَرودی یا حتّی بدتر از این‌ها قناعت می‌کنند؛ تازه، نه از برای خواندن، که از برای فالِ گِرِفْتَن!

زیرکی را گُفتم این احوال بین؛ خندید و گُفت:

صَعْبِ روزی، بوالعجبِ کاری، پَریشانِ عالمی!

۴۶۷

آینه پژوهش | ۲۱۴
سال ۳۶ | شماره ۴
مهر و آبان ۱۴۰۴

اِصفهان / تابستان ۱۴۰۴ ه.ش.